

E. H.

Zde přináším přepis rozhovoru se svým otcem (ročník 1951).

### Jaké máš vzpomínky na jaro 68?

Pražské jaro 68... tak to byl tehdy velmi uvolněný život. Chodilo se po diskotékách, to byl tenkrát šlágr, když hráli Beatles, Stouny, Dylana a tak dál a tak dál. A nemuseli jsme poslouchat v rádiu Helenku Vondráčkovou nebo Gotta. Ale uvolněné to bylo i v oblékání nebo i v průmyslu – co se začalo vyrábět za krásné věci, designově úplně odlišné, to si přesně pamatuju. No prostě boom! Jak se ta atmosféra uvolňovala, tak jsme viděli všechno v lepších barvách. I když jezdily pořád tramvaje přeplněné jako v roce 65, protože soudruzi neměli na nové koleje... To byly návaly. No ale hrál se dobrý sport, hlavně fotbal, hokej a taky házená – v tom jsme vynikali. Protože lidi, jak cítili, že se to tady uvolňuje, tak i víc pracovali na sobě, snažili se. Včetně sportovců – protože pak nemuseli zakládat Brigády socialistické práce, o tom se zmíním později. Ale já jsem byl dítě a poslouchali jsme při Pražském jaru Svobodnou Evropu – rádio, Hlas Ameriky, Londýn... to jsem dostal od tatínka z Tuzexu tranzistorové rádio Panasonic, velikosti asi 15 x 20, vynikající záležitost. Chodil jsem s kamarády po Staroměstském náměstí a vsedě na pomníku Jana Husa jsme poslouchali tehdejší šlágry s otevřenými ústy, měli manšestrová sáčka ve stejném stříhu. To jsme byli čtyři kamarádi a říkali jsme si tři mušketýři. Já měl sáčko tmavomodré barvy, kamarád hnědé, tamten vínové a další taky modré. Byli jsme tak uvolnění jako ta doba. A všichni k sobě měli blíž. Obyčejní lidé s policajty, s vojáky, i ti úředníci na úřadech byli takoví sdílnější. To bylo všechno lepší...

### Takže srpen musel být pěkný šok?

To byla darda, když přišel Rus... Chodil jsem do učení, bylo mi sedmnáct, první láska za mnou a všechno jako by se to spláchno do záchoda. Ty příjemný zážitky... Frčela letadla – 21. srpna k ránu, ale tak divně...to nebyla normální dopravní letadla, to byly právě ty vojenský anduly, hornoplošnickový, byly nákladní a vezly těžkou techniku na Prahu, což jsme pochopili až druhý den. Ten šok neprobíhal jenom jeden den, týden – trvalo to měsíce a ještě to potom přikrmil nebohý pan Palach, který se upálil, aby vyburcoval veřejnost k odporu proti okupantům, ale jak to my Češi umíme, tak, bohužel, jsme se na významný odpor už nezmohli. Jenom pár lidí ve větších městech, vesnice jaksi rezignovala...Ale abych se vrátil k srpnu. Těch zážitků bylo nepopsatelně moc. Když jsem šel za tankem, který kulhal z Vinohradský od rozhlasu přes Václavské náměstí dolů na Můstek a doprava k Dětskému domu přes Příkopy,

tak to byl velkej zážitek. Šel jsem tedy v uctivé vzdálenosti zhruba sta metrů, ale všechno jsem viděl. Jak mu nějaký dobrák dole u Dětského domu zapálil barel s naftou, ten začal hořet, Rus se naštvál, vytáhl kulomet, tankovej kulomet, to si neumíš představit ten rachot, a začal střílet nad hlavami lidí, kterých tam byly tisíce, všichni jsme utíkali do průchodu Koruna, nad hlavama nám svištěly kulky, který se rozpleskávaly o stěnu onoho průchodu. Byly by tam dodnes vidět, kdyby to soudruzi nezadělali deskama – tu fasádu. Takže to byl jeden ze silných zážitků.

#### A co atmosféra mezi lidmi?

No, atmosféra byla velmi sdílná, všichni jsme si pomáhali, policajti byli s náma, akorát že se nesmělo pouštět rádio na veřejnosti. Tak já s tranzistorákem... já ho musel nosit v síťovce s bramborama a předstírat, že jdu z nákupu ze zeleniny, kteréžto byly všechny zavřené, takže ten nákup byl dost podezřelej. Tak jsme si věřili, že nás ani nenapadlo, že by byl někdo špicl, kterej by nás mohl třeba dostat do nesnází.

#### A co po roce '68, normalizace?

Ta léta potom, to bylo smutný. Přesně si pamatuju, kdy začala normalizace... to je hroznej výraz... jak můžou normalizovat společnost, jako kdyby nebyla normální, to je divný už samo o sobě. My jsme si aspoň normální připadali. Ale teď s odstupem zjišťuju, že jsme vlastně tak normální nebyli, protože jsme byli zpracovaný režimem, pionýrem a tak dále. Ona ta škola se na každým podepsala. Byli jsme vlastně takový socialistický lidi splácány do krychličky podle toho, jak si soudruzi přáli. Podle ruského vzoru, pochopitelně: „Drž hubu a krok, a nic se ti nestane. A hlavně poslouvej, co se ti říká, a moc neoponuj, protože ruskej bratr vytáhne tanky a ty přes ni dostaneš...“ Tak to bylo. Spousta lidí emigrovala, ještě když to šlo, hned po Srpnu, to ještě byly otevřené hranice na Západ několik dní. Takže to byly tisíce a tisíce lidí, co utekli ven. A i tu nechali rodinu, asi po dohodě, ale bohužel to někdo neunesl psychicky a musel utéct. Před tou krutovládou komunistickou. Bylo to veliký rozčarování, protože jsme si mysleli, že to je úplně přirozenej vývoj, kterej nás pošle trochu dopředu. Bohužel nám soudruh Brežněv ukázal, jak jsme se mýlili. Takže abych navázal na toho Palacha, jak nás chtěl zburcovat... Potom následoval pan Zajíc, myslím, že z Kladna. Takže to bylo v '69. Ale život běžel dál a museli jsme nějak žít. Takže zakládání Brigád socialistické práce a podobný zvěrstva, to běželo na plný pecky. Pracoval jsem v Autodružstvu Praha, i tam v družstvech se zakládaly Brigády, a můj šéf, ke kterému jsem byl přidělen po učení, tak toho soudruzi z firmy nepřemluvili, aby dělal vedoucího Brigády socialistické práce, neboli ve zkratce

BrSocPrč. Odmítl to z přesvědčení samozřejmě. A když potom potřeboval bezúročnou půjčku od firmy, tak mu to pěkně vrátili i s úrokama, nepůjčili mu nic a jako odůvodnění napsali, že odmítl on je, když ho žádali jako kvalitního pracovníka, aby zastával post šéfa Brigády SocPrč. Takhle se chovali soudruzi k lidem, takhle se mstili. To byl jeden z mnoha případů... No a já jsem chodíval na diskotéky a snažil jsem se zapomenout na to, že jsme se mohli v naší rozkvétající vlasti mít ještě líp. Mnoho mých přátel emigrovalo. Buď z politického přesvědčení, nebo z ekonomických důvodů. Samozřejmě že se měli na Západě líp. U nás jsme si mohli načerno, kdo nedělal v zahraničí, obstarat bony a koupit si v Tuzexu luxusnější zboží – jak potraviny, tak elektroniku, šaty, džíny, všechno možný. Ale to byl kurz asi jedna ku pěti. Pět korun za bon. Ale kdo neměl možnost nebo se styděl jít za vekslákem někam na ulici, tak holt mu bylo tohle zboží odepřeno. A taky jich bylo takových dost.

#### A co děda a babička a vůbec rodina za doby normalizace?

No můj tatínek, přestože nebyl komunist, dostal se právě v době normalizace až na funkci vedoucího velký samoobsluhy na Můstku v Rytířské ulici. Nejdřív tam dělal rybáře v rybárně, tam se vypracoval na šéfa, pak šel na samoobsluhu, pak se vypracoval na šéfa, a vím, že ty lidi nepřemlouval k nějaký spolupráci, aby dělali Brigády socialistické práce a podobně. Ale bylo s podivem, že ho tam nechali, protože nebyl ve straně. Tak samozřejmě, že toho svého postavení trošku využíval, že měl k dispozici zboží, který jiní neměli. Ale tak to bylo, to dělal každé vedoucí. Co jsem jich znal, tak to bylo všude, ve všech oborech, ve všech prodejnách. A maminka se snažila být vzornou mámou. Jezdilo se do zahraničí jenom tam, kam se dalo. Takže jsme poznali tak akorát NDR – Balt, Maďarsko – Balaton, Rumunsko, Bulharsko – Černý moře. Ale já byl za odměnu jako mládežník. Jel jsem vlakem Družby. Vyučil jsem se s vyznamenáním, tak jsem byl v roce '68 za odměnu vlakem v Rusku. No, v Rusku vlastně ne, to jsme ještě tenkrát netušili, že se tam srocujou kolem nás, kolem naší vlasti vojska, a to byl ten důvod, to jsme pochopili až potom, protože jsme měli jet původně do Moskvy a pak dolů do Oděsy. Ale do Moskvy se nejelo právě z těchto důvodů, takže jsme jeli jenom do Oděsy přes Ukrajinu. Zastavili jsme se v Kyjevě. A to byl červenec '68. V tom vlaku byli spolu s námi mládežníci ze Slovenska, Maďarska a pár Poláků. Bydleli jsme v hotelu, byla velká legrace. Akorát mě třeba překvapilo, že dopoledne, když jsme si chtěli koupit nějaký pití na pokoj, nebyla v obchodě ani noha, všichni byli v práci, ale prodavačka měla před sebou na pultě rozložený noviny, mám pocit, že Pravdu. A když jsme vešli do krámu, tak se vůbec nesnažila ani ty noviny sundat. My jsme museli stát u pultu a klepat nervózně mincema, jako

že bychom něco nakoupili. Ona znuďně odložila noviny, jako že ji vyrušujeme, zvedla se a šla nás obsloužit. Ale moc nerada. Tak jsme nahlédli, jaká je pracovní morálka v Sovětském svazu. A pak mě ještě bavilo, když jsem s tím tranzistorákem chodil po pláži a pouštěl jsem si Hlas Ameriky, tam to nerušili. V takový dálce jsem to chytl na ten malej tranzistorák z Tuzexu a Rusové chodili s takovýma velkýma rádiama, měli je na oprati přes rameno, a na tý bedně nechytli to, co já na tom malinkým japonským rádiu. No, jinak jsme byli vlastně normální, běžná rodina. No, rodina. Já vyrůstal od tří let s mámou. Já byl vlastně sociální případ. My neměli auto, neměli jsme chalupu, nic. Dívali jsme se akorát na malou televizi. Takže politika šla víceméně mimo nás, ale museli jsme se snažit vyjít v tý situaci, jak se dalo. To si člověk nemohl nějak vyskakovat, když neměl nic. U nás to bylo jednoduchý. Byli lidi, který měli majetky, tak to museli řešit... Můj strejda jel ... myslím že to bylo v roce 69'... jel s organizovaným zájezdem do Vídně mistrovství světa v hokeji a emigroval tam jako spousta jiných lidí. Byl několik měsíců v utečeneckém lágru a pak mu dali na vybranou – buď kopat zlato v jižní Africe, nebo kácet stromy v Kanadě, anebo jít do Austrálie. Tak si vybral Afriku a udělal dobře, protože tam jako bílej dělal v povrchových dolech šéfa těch černochů, a podle toho, co psal, užíval si ty výhody, bydlel v hotelu, měl k dispozici bazén, auto. Když nám potom napsal v roce '73 dopis, jak si tam žije, že si jezdí hotelovým autem k moři po dálnici, jen jsme slintali. Pak se přestěhoval do Londýna, z Londýna do Kalifornie, do San Franciska. Asi udělal dobře, že utekl. My jsme tady prožili dneska už čtyřicet let a kde nic tu nic. Ne, že bychom nějak zoufale dřeli bídu... ale to záleží, jakou má kdo povahu na něco se zmocit. Rukama ještě nikdo nikdy nezbohatl.

#### Jaký máš vůbec názor na Rusy po roce '68?

Já je neměl nijak v lásce, ruštinu jsem nemusel, protože mi nikdy nepřiřostla k srdci. Neměl jsem s tím problém, ale ta změkčilá výrazovost toho jazyka mi dělala problémy. A taky jsem tušil, hlavně z těch ruskejch filmů, jaká je tam životní úroveň a co to je vlastně za národ. A že Rusko mělo být naším hospodářským vzorem? No, nevzhlížel jsem k nim s láskou před rokem '68 a po roce '68 už vůbec ne. To jsem slyšel ruštinu a otvírala se mi kudla v kapse. Ještě bych něco řekl o „porušování socialistické zákonnosti“. Zákon byl jenom to, co vymysleli soudruzi, komunisti. Takže když oni řekli, že se nebudou nosit dlouhý vlasy, tak se nesměly nosit. A když jsi je měl dlouhý, tak tě legitimovali policajti na každým rohu. Měla jsi nepříjemnosti, nevzali tě do učení a říkalo se: „Máš-li dlouhý vlas, nechod' mezi nás.“ Tak to bylo. Když někdo dělal po dvaadvacáté hodině hluk, tak to nebylo jako dneska, že si tě nikdo nevšiml, tenkrát už na tobě byli, a jak jsi měla trochu vypito, tak na záchytku. Akorát že se

tenkrát neplatilo, to byla výhoda. Sice tě zatkli, nechali tě vystřízlivět, nějaký poplatek tam byl, ale úplně směšná částka. Taky si pamatuju, že když byli víc jak tři lidi na ulici, tak to bylo srocování, to bylo zakázaný, hned přišli policajti a: „Rozejděte se, rozejděte se, nesrocujte se!“

No a ještě něco. V každým baráku byl nějaký udavač, donašeč. No, taky se samozřejmě rozkrádalo socialistický vlastnictví. Tak třeba Viktor, nevlastní táta, když jsme topili vafkama, tak jezdil s nákladákem a přikrádal naftu v práci, abychom měli čím topit. To nosil v kanystrech naftu z nákladáku domů, až nás někdo práskl, asi odnaproti nebo z baráku. To nevíš, to tě někdo udal, a netušila jsi, kdo to byl. Jak se mu to doneslo, že nás někdo bodnul, musel potom parkovat za rohem, protože to dělal moc okatě – kradl moc okatě. Zaparkoval před barákem s nákladákem, vzal dva kanystry a šel do baráku, to bylo dost nápadný. Tak to musel trochu zaonačit. Ale takových fíglů byly všude mraky... Taková to byla doba...